

PATRICK PRÉTOT OSB

**A liturgia mint spirituális hely
Ferenc pápa látásmódjában¹**

Bevezetés

Köszönöm a meghívást, sokat jelent számomra! Francia bencés szerzetesként fogok megszólalni, aki több mint húsz éve tanít liturgiát és szentségi teológiát az Institut Catholique de Paris-n. Ebben a minőségemben a franciaországi egyházmegyék szolgálatában is részt veszek, és így folyamatosan figyelemmel kísérem a terület aktuális kérdéseit.

Úgy gondolom, érdemes rámutatni, hogy Franciaországban a liturgia kényes téma, időről időre viták is övezik, és nemcsak a II. Vatikáni Zsinat óta, ahogy egyesek gondolják vagy mondják, hanem már legalább a 17. századtól kezdve. Mivel ezekben a vitákban az egyház és a világ viszonya a tét, gyakran keveredik bennük politika és vallás. A liturgia az istentisztelet nyilvános gyakorlása, ezért mindig van politikai

¹ Ford. Fehérváry Örs Jákó OSB.

dimenziója. Számunkra, keresztények számára mindig az lesz a döntő, hogy az igazság kritériuma ezen a területen valóban a szolgáló Krisztus evangéliuma legyen.

Míg egyesek vitatták a nagyhét XII. Pius által kezdeményezett reformját, majd még inkább a II. Vatikáni Zsinatot követően végrehajtott reformot, mások úgy vélték, hogy a jelenlegi nehézségek forrása ez utóbbi reform végrehajtásából fakad. A valóságban, amikor a liturgiáról van szó, folyamatosan alakulásról beszélünk. A liturgia „művészi cselekvés”, nem pedig egy technika gyakorlatba való átültetése. Ezen a területen ezért háromféle ismeretet kell megkülönböztetnünk: az elméleti tudást, a know-how-t és a létezni tudást.

A liturgiában a szakember azt próbálja megmutatni, hogy a hagyomány hogyan világítja meg korunk kérdéseit, méghozzá jobban, mint bárhol máshol, mivel egyszerre van dolgunk teológiai és antropológiai valóságokkal, valamint emberi valóságokkal, amelyekben a szubjektivitás és az érzelmek néha nagy szerepet játszanak.

Márpedig ez a Szentírásban gyökerező hagyomány soha nem statikus: élő valóság, mert a történelem során a liturgia magáévá tette azokat a kultúrákat, amelyekkel érintkezésbe került. Ebben a tekintetben a II. Vatikáni Zsinat liturgiáról szóló konstitúciója alapvető fontosságú szöveg, mert ennek az élő hagyománynak az egyik legünnepelesebb kifejeződése. De a *Desiderio desideravi* apostoli levél is ennek a folyamatos aktualizálásnak az egyik lenyomata.²

² FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi* apostoli levél a püspökökhöz, papokhoz és diakónusokhoz, a felszentelt személyekhez és a világi hívekhez Isten népének liturgikus képzéséről, 2022. június 29.; a levél megtalálható kötetünk 9–48. oldalán.

Ebben a szövegben, amely túlmutat a saját témáján, azaz a képzésen, a pápa olyan megközelítést alkalmaz, amely elutasítja az intellektualizmust anélkül, hogy a szertartások pontos végzésére vagy esztétikájára irányuló pragmatizmusba esne. A szöveg alapvető célja nagyon világos: „Ezzel a levéllel egyszerűen arra szeretném biztatni az egész Egyházat, hogy újra fedezze fel, őrizze és élje meg a keresztény liturgia igazságát és erejét.”³ A pápa azt is biztosítani kívánja, hogy a liturgiát ne csúfítsa el „értékének felületes és leszűkítő ismerete, vagy – ami még rosszabb – valamilyen kihasználása, ideologikus felfogás szolgálatába állítása”.⁴ Így emlékeztet az istenkeresés elsődlegességére mind a liturgiában, mind pedig a liturgia által.

A *Desiderio desideravi* megközelítéséhez három lépésben fogok haladni:

1. Az első lépés célja, hogy kiemelje azt a kontextust, amelyben a pápa beszél.
2. A második lépés a dokumentumot a Tanítóhivatal főáramába helyezi. Meg kell jegyeznünk, hogy Ferenc pápa a 20. század liturgikus mozgalmának nyomdokain halad, amit XII. Piusz úgy üdvözölt, mint „Isten gondviselésének jelét mai korunkban” és „a Szentlélek átvonulását az ő egyházában”.⁵
3. A harmadik lépésben arra összpontosítok, amit a pápa „a lelki világiasság mérgének” nevez. Ez

³ Uo. 16.

⁴ Uo. 16.

⁵ XII. PIUSZ PÁPA beszéde a liturgikus lelkipásztorkodásról szóló első nemzetközi kongresszus résztvevőikhez, *La Maison-Dieu* 47–48, 1956, 330.; vö. II. Vatikáni Zsinat: *Sacrosanctum Concilium* konstitúció a Szent Liturgiáról 43., in Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Kézírónyvek 2., Szent István Társulat, Budapest, 2000, 25–88.

a téma áll a katolikusokat megkülönböztetésre szólító meghívás középpontjában, mert a liturgiának az igazsághoz és ezáltal az Evangélium öröméhez kell vezetnie:

„Jézusnak az utolsó vacsorán mondott főpapi imája – hogy mindnyájan egyek legyenek (Jn 17,21) – minden megosztottságunkat megítéli a megtört kenyér, az *irgalom szentsége, az egység jele, a szeretet köteléke* körül.”⁶

1. Desiderio desideravi:

üzenet a liturgiáról válság idejére

Nehéz időkben, amikor súlyos nemzetközi válsaggal, a társadalom és különösen a politikai intézmények válságával, valamint a botrányok sorozata által megrendült egyház válságával néz szembe a világ, a liturgiáról való beszéd bátorságot és szilárd elhatározást igényel. Ugyanis ezen a területen, ahogyan azt az *Amoris Laetitia*⁷ után is láthattuk, a pápa azt kockáztatja, hogy felháborítja azokat, akik nem osztják nézeteit.

Korunkat a választási lehetőségek és érzékenységek sokfélesége jellemzi. A liturgia ezért a személyes döntések foglya, amit jól kifejez a közkeletű kifejezés: „az én választásom”. P. Slawomir Jeziorski⁸ krakkói

⁶ Vö. FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi*, i. m., 16.

⁷ FERENC PÁPA: *Amoris Laetitia* szinódus utáni apostoli buzdítás, 2016. március 19.; a szöveg elérhető a Vatikán honlapján: https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html [online, 2024. 10. 10.]

⁸ SLAWOMIR JEZIORSKI: L'Église et la liturgie dans le monde contemporain, *La Maison-Dieu* 303 (2021/1) 149–164.

professzor is hangsúlyozta, hogy ez részben azért van így, mert a liturgiához való viszonyunkat a fogyasztói világ alakítja, különösen is a reklám, amely arra indít bennünket, hogy olyan igényeket elégítsünk ki, amelyeket maga a reklám teremtett.

Ez a hatás arra készíti bennünket, hogy a rítushoz ne a megtérés útja alapján viszonyuljunk, amelyre minden egyes személyt meghív, hanem az alapján, hogy az egyes emberek mit várnak tőle. A megtérés alatt a szót etimológiai értelmében értjük: az Úr felé fordulás. Márpedig ez a liturgia lelke, ahogyan azt már *Szent Benedek Regulájának* 19. fejezetében is látjuk:

„Ezért mindig meg kell emlékeznünk arról, amit a próféta mond: [...] »az angyalok színe előtt mondd zsoltárt neked« (Zsolt 137,1). Vegyük tehát fontolóra, miként kell Isten és ő angyalai színe előtt viselkedni, és úgy álljunk a zsolozsmázáshoz, hogy szívünk megegyezzek szavunkkal.”⁹

Ezért a liturgiához való viszony – legalábbis Európában – nagymértékben függ egy olyan látásmódtól, amely nagyban különbözik a múltban uralkodótól. A latin *lex* és *ordo* fogalmak a maguk módján azt jelölték, amit

⁹ Vö. *La Règle de saint Benoît*, franciára fordította Germain Morin a Maredsous-i apátságból (1944), átdolgozva Philibert Schmitz ugyanezen apátságból készített fordítása alapján (2022), [online, 2024. 09. 30.] <https://la.regle.org/>; *RB* XIX, 1–7: „Ubique credimus divinam esse praesentiam et oculos Domini in omni loco speculari bonos et malos, maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus cum ad opus divinum adsistimus. Ideo semper memores simus quod ait propheta : [...] In conspectu angelorum psallam tibi. Ergo consideremus qualiter oporteat in conspectu divinitatis et angelorum eius esse, et sic stemus ad psallendum ut mens nostra concordet voci nostræ.”

a hívő a hit engedelmességében kapott. A *lex orandi, lex credendi* szállóige a liturgia elsőbbségére utal egyéni érzékenységünkkel szemben. Ma sokan azt a liturgiát választják, amelyik tetszik nekik, ez pedig gyengíti az egyház testéhez és különösen egy konkrét közösséghez, például egy plébániához való tartozást. Mivel az identitás már nem annyira a csoporthoz való tartozásban áll fenn, ők paradox módon magától a szertartástól várják azt, hogy a meggyengült és néha ingadozó identitásukat megtartsa.

Egy ilyen kontextusban a Tanítóhivatal szerepe kényes, mert a megkülönböztetésre irányuló minden megszólalást többféle behatás zavarja. A válság kontextusában fennáll a veszélye annak, hogy minden tisztázásra irányuló erőfeszítést elutasítunk, és kerülünk minden kérdésfeltevést: ezt a francia „à quoi bon?” – „mire jó?” – kérdés remekül kifejezi.

Ez egyfajta spirituális ellenállásra szólít épp annak a meghívásnak a jegyében, hogy az evangélium útjára lépjünk. A reimsi érseknek, a Francia Püspöki Konferencia elnökének 2022. november 6-án Lourdesban elmondott homíliája ebben az összefüggőben különleges erővel szólal meg:

„Isten nem a halottak, hanem az élők Istene. Ő nem olyan Isten, akit külsőséges vallási gesztusokkal meg lehet téveszteni; ő nem azon vallások Istene, akiket különleges státuszuk oltalmaz. Ő a lelkek Istene, minden olyan ember Istene, aki valóban felveszi a harcot a gonosz és a halál erői ellen, aki nem elégszik meg látható sikerekkel, aki megveti a cinkosságot, legyen az erős vagy gyenge, azzal, ami másokat rombol, és aki folyton retteg attól, hogy kudarcot vall a szeretet igazságával szemben; Isten minden olyan ember Istene,

aki lendületesen igyekszik szolgálni az élő Istentől kapott élet termékenységet.¹⁰

Ebből a szempontból a jelenlegi válság nemcsak tisztít, hanem egyúttal lehetőséget is jelent arra, hogy újra mélyen felfedezzük az üdvösség Evangéliumának örömét. Amikor liturgiával kapcsolatban megkülönböztetésről beszélünk, az nem elsősorban abban áll, hogy a rituális formákat a személyes ízlésnek megfelelően határozzuk meg. Inkább azt jelenti, hogy – Loyolai Szent Ignác gyönyörű kifejezésével élve – megtanulunk „együtt érezni az egyházzal” (*sentire cum Ecclesia*).

2. Ferenc pápa a Tanítóhivatal folytonosságában

Előfordul, hogy a pápákat kijátsszák egymás ellen: ilyenkor úgy gondoljuk, hogy amellettt tesszük le a voksot, akivel a leginkább egy hullámhosszon vagyunk. Ezért fontos hangsúlyozni a Tanítóhivatal folytonosságát, még akkor is, ha bizonyos döntések ellentétesnek tűnnek, mert különböző korszakokban születtek. Történelmi tévedés IX. Piusz *Syllabus*át szembeállítani II. János Pál bizonyos kijelentéseivel.

Így a *Desiderio desideravi* is a maga módján összhangban van VI. Pál két fontos kijelentésével, amelyek a liturgikus reformmal kapcsolatos erőfeszítéseit vezették. A zsinat második ülészakának végén mondott beszédében Szent VI. Pál nem titkolta, hogy a viták

¹⁰ MGR. ERIC DE MOULINS-BEAUFORT: *Homília*, 2022. november 6. A szöveg elérhető a Reimsi Egyházmegye honlapján: <https://catholique-reims.fr/homelie-de-mgr-eric-de-moulins-beaufort-a-lourdes-le-6-novembre-2022/> [online, 2024. 07. 28.]

„szenvedélyesek és összetettek” voltak, és örömmel üdvözölte a *Sacrosanctum Concilium*nak, a zsinat első nagy szövegének szinte egyhangú elfogadását:

„Lelkünk ezért igazi örömmel ujjong, mert abban, ahogy a dolgok végbementek, az értékek és kötelességek helyes sorrendjének tiszteletben tartását látjuk. Istennek kell az első helyen állnia; az Őhozzá intézett ima az első kötelességünk. A liturgia az isteni kommúnió első forrása, amelyben Isten megosztja velünk saját életét. Ez egyben a lelki élet első iskolája is. A liturgia az első ajándék, amelyet a keresztény népnek kell adnunk, akit hite és imái buzgóssága egyesít velünk.”¹¹

A liturgia mindenekelőtt a „kommúnió helye”,¹² olyan hely, ahol Isten megosztja velünk saját életét. Túl gyakran tettük a kommúniót (annak *szentáldozás* értelmében) szent dologgá, amelyet csak bizonyos feltételek mellett fogadhatunk. És túl gyakran feledkezünk meg arról, hogy ez a Szentlélek ajándéka,

¹¹ FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi*, i. m., 30, amely jegyzetben hivatkozik VI. Pál beszédére: AAS 56 (1964) 34; VI. Pál még hozzátette: „Ez az első meghívás az emberiséghez, hogy néma nyelve megoldódjon, és onnan szent őszinte imádság emelkedjen fel, és megtapasztalja azt a leírhatatlan és újjáteremtő erőt, amelyet akkor válik élővé, amikor együtt hirdetjük Isten dicséretét és az emberi szív reménységét Jézus Krisztus által és a Szentlélekben.”

¹² A francia *communion* szó jól átadja a latin *communio* jelentését, ami a teológiai szóhasználatban egyszerre jelent közösséget, egységet és az eukarisztiában való részesülést, így megtartva és hangsúlyozva a *szentáldozás* Istennel és embertársainkkal közösséget teremtő, fenntartó, helyreállító mivoltát. A *communion* szót jobb híján a magyar teológiai szaknyelvben használatos kommúnióval fordítjuk, megőrizve a szó többreutó jelentését. (A fordító megjegyzése.)

amelyet minden liturgikus ünneplésben – beleértve az *Imaórák liturgiáját* vagy a *Miatyánk* elmondását is – felkínál nekünk, amennyiben imánk ilyenkor magának Krisztusnak az imájával egyesül.

A *Traditionis custodes* motu proprio¹³ révén a püspökökkel való konzultáció alapján és a kommúnió őrzőjeként betöltött elsődleges tisztsége nevében Ferenc pápa úgy érezte, hogy módosítania kell a XVI. Benedek által, a 2007-es *Summorum Pontificum* motu proprio¹⁴ kiadásával bevezetett gyakorlatot. Mint a püspököknek írt levelében kifejtette, „a beavatkozás szükségessége” azért tűnt halaszhatatlannak a szemében, mert elődei „lelkipásztori szándékát” gyakran „súlyosan semmibe vették”:

„A Szent II. János Pál által felkínált és a XVI. Benedek által még nagyobb nagylelkűséggel felkínált lehetőséget – mely az Egyház teste egységének újrateremtését célozta a különböző liturgikus érzékenységek tekintetében – arra használták fel, hogy növeljék a távolságokat, megszilárdítsák a különbözőségeket, ellentétes táborokat építsenek, melyek megsebzik az Egyházat és fékezik előrehaladását, kitéve azt a megosztottság veszélyének.”¹⁵

¹³ FERENC PÁPA: Kísérőlevél a *Traditionis custodes* kezdetű motu proprio-hoz, 2021. július 16. Magyar fordítás: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-kiserolevele-traditionis-custodes-kezdetu-motu-proprio-hoz-teljes-szoveggel>. [online, 2024. 07. 28.]

¹⁴ XVI. BENEDEK: *Summorum Pontificum* kezdetű motu proprio, 2007. július 7. A szöveg elérhető a Vatikán honlapján: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20070707_summorum-pontificum.html. [online, 2024. 09. 30.]

¹⁵ FERENC PÁPA: A *Traditionis custodes* kezdetű motu proprio kísérlőlevele a püspökökhöz, 2021. július 16. A szöveg olaszul

VI. Pál azt is hangsúlyozta, hogy a liturgia „a lelki élet első iskolája”. A liturgia és a lelki élet kapcsolatainak kérdése már 1841-ben, Dom Guéranger *Année liturgique* című művének előszavában megjelent; ő a liturgiának mint a keresztény élet forrásának helyreállítását tűzte ki célul.¹⁶ Ezt a gondolatot X. Piusz átvette a liturgikus zenéről szóló 1903-as motu proprio-jában,¹⁷ majd Dom Lambert Beauduin, a liturgikus mozgalom nagy ihletője¹⁸ fejt ki részleteiben azt. Amikor a liturgiáról szóló zsinati konstitúció a liturgiát „az Egyház életének csúcspontjaként és forrásaként” mutatja be, ezt a nagy újrafelfedezést visszhangozza:

„Tehát a liturgiából, elsősorban az Eucharisziából mint forrásból fakad számunkra a kegyelem;

elérhető a Vatikán honlapján: <https://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2021/documents/20210716-lettera-vescovi-liturgia.html>. [online, 2024. 09. 30.]

¹⁶ DOM GUÉRANGER: *L'année liturgique*, Préface générale, in *L'Année liturgique par le R. P. Dom Prosper Guéranger, Abbé de Solesmes, L'Avent*, 14e ed, Librairie religieuse H. Oudin, 1900. <http://www.domgueranger.net/preface-generale-a-lannee-liturgique/>: „Az Egyház imája tehát a legkedvesebb Isten fülének és szívének, és ezért a leghatásosabb. Boldog tehát, aki az Egyházzal együtt imádkozik, aki saját kéréseit annak a Menyasszonynak kéréseihez kapcsolja, akit a Vőlegény dédelget és mindig meghallgat! [...]”. [online, 2024. 09. 30.]

¹⁷ X. PIUSZ: *Tra le sollecitudini* kezdetű motu proprio, 1903. november 22., ASS 36 (1903–1904) 329–339. Magyarul in Varga László [szerk.): *Documenta Musicae Sacrae. A szent zene dokumentumai X. Pius pápa motu propriojától napjainkig*, MALEZI, Budapest, 2005, 21–29; vö. JEAN-YVES HAMELINE: *Le Motu proprio de Pie X et l'Instruction sur la musique sacrée* (22 novembre 1903), *La Maison-Dieu* 239 (2004/3) 85–120.

¹⁸ DOM LAMBERT BEAUDUIN: *La piété de l'Église, Principes et faits*, Abbaye du Mont-César (Louvain) – Abbaye de Maredsous, 1914.

s általa valósul meg Krisztusban a leghatásosabb módon az emberek megszentelése és Isten dicsőítése, melyre mint célra az Egyház minden más tevékenysége irányul.”¹⁹

Erős a folytonosság a *Desiderio desideravi* és II. János Pálnak a zsinati konstitúció huszonötödik évfordulója alkalmából írt levele között is.²⁰ Ugyanazt a féltő igyekezetet találjuk az egész Isten népének „biblikus és liturgikus” képzése iránt, amelyet már II. János Pál is „a legsürgetőbb feladatként” mutatott be.²¹

A *Desiderio desideravi* gyakran utal a *Sacrosanctum Concilium* eme nagyszabású újraolvasására, amelyben Szent II. János Pál a II. Vatikáni Zsinatból eredő reform pozitív gyümölcseit hangsúlyozta,²² és elkötelezte

¹⁹ *Sacrosanctum Concilium*, konstitúció a szent liturgiáról (1963), in Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Kézikönyvek 2., Szent István Társulat, Budapest, 2000, 10.

²⁰ II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Vicesimus quintus annus* apostoli levele, 1988. december 4. (csak 1989 pünkösdjén hozták nyilvánosságra). A szöveg elérhető a Vatikán honlapján: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_19881204_vicesimus-quintus-annus.html. [online, 2024. 09. 30.]

²¹ Uo., 15, amely szerint: „A Konstitúció már hangsúlyozta ezt [idézet a *Sacrosanctum Concilium* 14. pontjából az „aktív részvételről”] [...] Ez egy hosszútávú feladat, amelynek a szemináriumokban és a képzési házakban kell kezdődnie, és a pap egész életében folytatódnia kell. Ugyanez a képzés, az állapotukhoz igazodva, a laikusok számára is elengedhetetlen, különösen, mivel számos régióban arra hivatottak, hogy egyre nagyobb felelősséget vállaljanak a közösségben”.

²² Uo. 12: „[...] a lekipásztorok és a keresztény emberek túlnyomó többsége engedelmesen, sőt örömmel és buzgón fogadta a liturgikus reformot. Ezért hálát kell adnunk Istennek, hogy a liturgikus megújulás révén Lelke átvonult az Egyházon; hogy Isten Igéjének asztala immár széles körben nyitva

magát, hogy ezen az úton halad tovább.²³ De a két egyház fő tanításbeli folytonossága a liturgia és a lelki élet kapcsolatáról különösen jól tetten érhető II. János Pál megfogalmazásában:

„Semmi, amit a liturgiában teszünk, nem tekinthető fontosabbnak annál, amit Krisztus tesz, láthatatlanul, de valóságosan, az Ő Lelke által. Az élő hit, amely szeretetre, imádásra, az Atya dicsőítésére és a szemlélődő csendre vezet, mindig is a liturgikus és szentségi lelkipásztorkodás elsődleges céljai lesznek.”²⁴

3. Harc a szellemi világiasság mérge ellen

Ha liturgiáról van szó, Ferenc pápa számára az igazság kritériuma, hogy az evangélium öröme kifejeződik-e az ünneplésben. Ezért fogalmaz meg megalkuvás nélküli kritikát azzal szemben, amit ő „a lelki világiasság

áll mindenki előtt, hogy világszerte hatalmas erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a keresztény népet a Biblia, a misekönyv és a többi liturgikus könyv fordításával lássák el; egyrészt azért, hogy a hívek mindinkább részt vegyenek Eucharishtiában és a többi szentségben az imákon és énekeken, a gesztusaikon és a csenden keresztül; másrészt pedig azért, hogy segítse a laikusokat liturgikus szolgálataikban és az általuk a keresztség és a bérmlás révén elnyert egyetemes papság jegyében vállalt feladatok végzésében; harmadrészt pedig a számos keresztény közösség sugárzó életerejét szolgálja, amely a liturgia forrásából táplálkozik”.

²³ Uo. 2: „Péteri szolgálatom kezdetétől fogva igyekeztem hangsúlyozni a II. Vatikáni Zsinat megmaradó jelentőségét”, és „nyíltan elköteleztem magam amellett, hogy gondosan tetekre váltom”.

²⁴ Uo. 10.

mérgének” nevez. Sőt, a liturgiát úgy mutatja be, mint „a lelki világiasság mérgének ellenszerét”:

„Többször mondtam már, hogy óvakodnunk kell az Egyház életére veszélyes kísértéstől, a »lelki világiasságtól«: hosszabban írtam róla az *Evangelii gaudium* kezdetű buzdításban (93–97), ahol megemlítettem a gnoszticizmust és az újpelagianizmust, a lelki világiasságot tápláló, egymással összefüggő két gondolkodásmódot.”²⁵

Véleménye szerint a kérdés azért különösen súlyos, mert „a kereszténység e torz formáinak katasztrofális következményei lehetnek az Egyház életében”.

A pápa a gnoszticizmusra utalva, amely a keresztény hitet szubjektivizmusra redukálja, amely az egyént a „saját értelmébe” vagy „saját érzéseibe” zárja, mint korunk egyik jellemző vonására mutat rá. A modern korban a szubjektum felemelkedését még mindig egy viszonyítási pontként szolgáló „mi”-hez való előzetes kapcsolódás egyensúlyozta. Az úgynevezett „posztmodern” korszakunkat az jellemzi, hogy az „én” nagyon gyakran a cselekvés és a gondolkodás egyetlen viszonyítási pontja. De mivel a liturgia közös cselekvés, amely engedelmességet követel, addig nem beszélhetünk liturgikus életről, amíg meg nem történik az átmenet az „én”-ről a „mi”-re; ez az átmenet pedig megköveteli, hogy kivegyük magunkat a középpontból, és engedjük, hogy a liturgia „megváltoztasson” minket.

Ennek szellemében hívtam fel nemrégiben szeminaristák figyelmét arra, hogy milyen sokféle módon veszik magukhoz az Oltáriszentséget. Míg

²⁵ FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi*, i. m., 17, amely az *Evangelii gaudium*ra 94. pontjára hivatkozik.

egy plébánián, melynek mindenkre nyitottnak kell lennie, ez a sokféleség érthető, a közösségi élet – és ez természetesen a szerzetesekre is vonatkozik – azt kívánja, hogy ha nem is az egyformaságra való törekvés, de mégis a közösségi test iránti figyelem és tisztelet szabályozza a gesztusokat és a magatartást. A liturgia nem magánáhítatok összessége, hanem egy testület imája: amint azt már Romano Guardini is hangsúlyozta, minden egyes embertől „önfeláldozást” követel.²⁶ Ez az áldozat a kommúnió szolgálatában áll. Mi több, egy olyan világban, ahol nincs hiánygnosztikus tendenciákban, ez az önfeláldozás egyházi cselekvésmódot kínál a spiritualítások „nagy piacának” szabályozására.

Szövegében a pápa a neopelagianizmust ugyancsak megalkuvást nem tűrő kritikával illeti. Ez a fogalom számára olyan irányultságot jelöl, amely „semmibe veszi a kegyelem értékét, hogy csak a saját erejére támaszkodjon, ami a »narcisztikus és tekintélyelvű elitizmus előtt nyit teret, ahol evangelizálás helyett másokat elemeznek és osztályoznak, és ahelyett, hogy megkönnyítenék a kegyelemhez való hozzáférést, energiáikat ellenőrzésre fordítják«”.²⁷ A liturgiához való viszonyunkat az evangéliumi tanúságtétel keresésének, nem pedig a rituális perfekcionizmusnak kell vezérelnie. Vajon milyen Istenről teszünk tanúságot liturgikus ünnepeinken keresztül?

Egy olyan világban, amely szinte kizárólag csak a sikert és a teljesítményt értékeli, azt kockáztatva, hogy az út szélén hagyja mindazokat, akik már

²⁶ ROMANO GUARDINI: *Vom Geist der Liturgie*, Herder, Freiburg im Breisgau, „Ecclesia Orans” 1, 1918 (számos újrakiadás, részben gazdagítva); francia fordítás: uő: *L'esprit de la Liturgie*, Plon, Paris, 1929, újrakiadás: *Parole et Silence*, Paris, 2007.

²⁷ FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi*, i. m., 17.

nem tudnak lépést tartani, különösen a betegeket és az időseket, nagyon nagy a kísértés, hogy ne csak a rítusok végzését akarjuk ellenőrzésünk alatt tartani, hanem – és mindenekelőtt – azt a képet is, amelyet e rítusokon keresztül magunkról akarunk adni. Azzal, hogy a kiváltani kívánt hatásokra összpontosítunk, a liturgiát emberi teljesítményre redukáljuk, holott az mindenekelőtt Istentől kapott ajándék, amelyet befogadni kellene, ajándék, amely közösséget jelent Istennel. A céljától ily módon eltérített liturgia önmagunk görbe tükrévé silányul.

Összefoglalásul

A *Desiderio desideravi* tehát több, mint pusztán ajánlás a liturgikus képzésről. Egy olyan pápaság irányvonalaiban, amely az egyház mélyreható reformjára törekszik, s ez különösen is nyilvánvaló a jelenleg is zajló szinódusi folyamatban, ez a dokumentum valójában erőteljes felhívás a megtérésre. Az egész egyházi közösség megtérése pedig az egyszerűséghez és mindenekelőtt az evangéliumi testvériséghez való visszatérésben áll, amelynek modellje Assisi Szent Ferenc.

Ebből a szempontból a *Desiderio desideravi*t a 2018-ban megjelent *Gaudete et exsultate* apostoli buzdítással összefüggésben kell vizsgálni, amelynek témája „az életszentségre való meghívás a mai világban”.²⁸

²⁸ FERENC PÁPA: *Gaudete et exsultate* kezdetű apostoli buzdítás a szentségre való hívásról a mai világban, 2018. március 19. A szöveg hivatalos magyar fordítása: FERENC PÁPA: *Gaudete et exsultate – Örüljetek és ujjongjatok. Apostoli buzdítás az életszentségre szóló meghívásról a mai világban*, Szent István Társulat, Budapest, 2017. (ford. Diós István): <https://www.katolikus.hu/dokumentumtar/gaudete-et-exsultate>. [online, 2024. 09. 30.]

Ebben a dokumentumban a pápa megmutatta, mit jelent az evangéliumhoz való megtérés, amely nélkül a keresztény tanúságtétel szertefoszlik. Azokkal szemben, akik a „saját képességek és az emberi akarat” imádatába esnek, olyan magatartásformákat bírál, amelyek ellentétben állnak az evangélium szellemével:

„Sokféle magatartásformában válik ez láthatóvá: a megszállott törvénytiszteletben, a társadalmi és politikai eredmények bővületében, az Egyház liturgiájának, tanításának és tekintélyének tüntető mutogatásában, a gyakorlati vállalkozásokkal való hiú hengegésben, önségélyező és öntetszelgő mozgalmak iránti vonzódásban.”²⁹

Hogy kitaláljunk ezekből zsácutcákból, azt javasolja, hogy engedjük, hogy a Lélek vezessen bennünket a szeretet útján, szenvedélyesen akarjuk közölni az evangélium szépségét és örömét, és keressük a távol lévőkkel abban a mérhetetlen sokaságban, amely Krisztusra szomjazik.³⁰ Végző soron arra emlékeztet bennünket – és éppen ez a *Desiderio desideravi* cím értelmében –, hogy ha azt vizsgáljuk, mi az ember műve a liturgiában, akkor az mindenekelőtt abban áll, hogy az ember válaszol az elé siető Isten vágyakozására, a végtelen ajándék elfogadására.

A magam részéről nem látok más kiutat a rosszszul megfogalmazott kérdések által keltett liturgikus vitákból, amelyeknek mindmáig foglyai vagyunk. A *Desiderio desideravi* általam fentebb javasolt olvasatát természetesen a liturgia és a lelki élet témájáról való többéves személyes elmélkedésem határozza meg. A liturgikus mozgalom nyomán ugyanis

²⁹ FERENC PÁPA: *Gaudete et exsultate*, i. m., 57.

³⁰ Uo. 57.

létfontosságú, hogy úgy gondoljunk a liturgiára, mint a lelki élet iskolájára és még inkább mint az Isten keresésének iránymutatójára, hiszen a megtérés iskolájaként folyamatosan arra hív, hogy hagyjuk magunk mögött a bennünk élő hamis isteneket.

A zsoltárok, kiváltképp az *Imaórák liturgiája* az üdvösséget kereső emberiség önkifejezése. Az eucharisztia és a zsolozsma folyamatosan hirdetik Krisztus húsvétjának végérvényesen diadalát. A húsvéti misztérium ünneplése világítja meg e világ és életünk sötétségét. Ferenc pápával együtt hangsúlyozhatjuk, hogy ez helyezi vissza az egyházat az üdvösséget és a keresztény életet összefűző alapvető kapcsolatba:

„A liturgiának semmi köze az aszketikus moralizáláshoz: a liturgia az Úr húsvéti vacsorájának ajándéka, mely – ha tanulékonyan fogadjuk – megújítja életünket. Az utolsó vacsora termébe csak Jézus azon vágyának vonzereje miatt léphetünk be, hogy velünk költse el a húsvéti vacsorát: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar* (Lk 22,15).”³¹

³¹ FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi*, i. m., 20.

